

BALTI MUUSIKATEADUS RAHVUSVAHELISES KONTEKSTIS

Muljeid 38. Balti muusikateaduse konverentsilt „Muusikateos: piirid ja interpretatsioonid“¹

GERHARD LOCK

Alates 1967. aastast on Eestis, Lätis ja Leedus peetud igal aastal Balti muusikateaduse konverentse. See nõukogude ajal oluline muusikateaduse foorum on jätkunud ka pärast Baltimaade taasiseisevumist, aidates kaasa üha enamate rahvusvaheliste kontaktide sõlmimisele ja Balti muusikateaduse integreerimisele rahvusvahelisse konteksti.²

Käesolevas ülevaates avaldatud muljed on paljuski isiklikud, olen külastanud eelmisi konverentse Vilniuses (2001) ja Tallinnas (2002) ning aktiivselt osalenud Riias (2003) ja Vilniuses (2004). Neil konverentsidel olen alati kogunud avatud õhkkonda, intensiivseid diskussioone ning osavõtjate erilist huvi oma maa muusika, sealhulgas ka nüüdismuusika vastu.

Viimase nelja aasta vältel on konverentsidest osa võtnud rohkesti väliskülalisi. Kuid juba eelmiste aastakümnete statistika³ näitab nende osalust.⁴ 2001. aasta konverents Vilniuses oli pühendatud Balti-Saksa muusikasuhetele minevikus, olevikus ja tulevikus⁵ ning toimus koostöös Saksa Instituudiga IME.⁶ 2002. aasta Tallinna konverentsi teemaks oli muusikateadus ülemineku-

ajastul ja põlvkondade probleem muusikateaduses (konverents oli pühendatud Karl Leichterile 100. sünniaastapäevale).⁷ 2003. aastal toimus Riias konverents teemal „Rahvuskultuur ja globaliseerumine“.⁸

Muusikateos – piirid ja interpretatsioonid

Kõnesoleva konverentsi raamistik oli piisavalt lai pakkumaks esinemisvõimalust erineva taustaga muusikateadlastele: teoreetikutele, ajaloolastele, muusika- ja teatrikriitikutele. Samuti olid oodatud uuringud muusikapsühholoogia ning muusikalise ja muusikateadusliku teksti seoste valdkonnast.⁹ Teemade valik kajastas tänapäeva muusikateaduse põhiliste suundade tundmist ja püüdu lülituda vastavasse konteksti. Tähelepanu keskmes oligi muusikateos, selle piiride ja interpretatsioonidega seotud küsimused. Torkas silma sama temaatikaga, üksteist täiendavate ettekannete omavaheline seotus.

Kuna konverents oli pühendatud leedu helilooja ja muusikakriitiku **Vladas Jakubėnase** (1904–1976) 100. sünniaastapäevale, siis algas see tema kla-

38. Balti muusikateaduse konverents. Vilnius, 23. oktoober 2004.
Muusikateadlased Leedu Heliloojate Liidu majas. Ees keskel vasakul Gerhard Lock, tema taga Maris Kirme Eestist.

veriteoste esitamisega 21. oktoobril (klaveril **Birutė Vainiūnaitė**). Sellele järgnevas esimeses ettekandes pealkirjaga „Schubert on minu kaasaegne“ tutvustas **Ingrida Zemzare** (Läti) orkestri „Kremerata Baltica“ retseptiooni, rõhutades ansambli ja selle juhi Gidon Kremeri võimet interpreteerida nüüdismuusika kõrval vapustavalt tänapäevaselt ka klassikalist repertuaari. **Michael Spitzeri** (Inglismaa) ettekande teemaks oli „Muusika kontseptualiseerimine metafoori kaudu“. Autor tutvustas 1990. aastate algul esile tõusnud kognitiivsete teooriate hetkeseisu, sealhulgas ka oma äsja ilmunud samateemalist raamatut¹⁰, mille eesmärk on näidata muusikateose kui kontseptuaalse struktuuri eksisteerimist väljaspool partituuri. Näidates muusikalise struktuuri „dualistlikke aspekte“ (*dual aspects*), väitis autor, et strukturalistlik ja hermeneutiline interpretatsioon (nt analüüs ja semiootika) võivad tähendada lihtsalt sama materjali vaatlemist kahest eri pers-

pektiivist. **Vita Lindenberga** (Läti) ettekande „Interpretatsioonivõimalused muutuvate ühiskonnaolude kontekstis“ tõi esile muusikateose tõlgenduse kaas- aegseid, rahvuslikke ja individuaalseid aspekte. Ta näitas, kuidas muusikateose mõistmine ja retseptioon võib sõltuda muutuvast ajaloolisest kontekstist. **Danutė Kalavinskaitė** (Leedu) ettekande „Missa: kaanoni nüüdisaegne tõlgendus“ tutvustas tänapäeva leedu vaimulikku muusikat, näitas vana žanri elujõudu ka nüüdisajal. Käesoleva artikli autor tutvustas erinevaid graafilise analüüsi meetodeid, sealhulgas kõladisaini meetodi rakendamist Lepo Sumera Viienda sümfoonia analüüsimisel. Päeva viimases ettekandes tutvustas **Boriss Avramecs** (Läti) läti uut muusikat, tõstes esile ka Eesti Muusikaakadeemias kompositsiooni õppiva Santa Ratniece muusika suurenevat menu. Õhtusel kontserdil Leedu Kunstigaleriis mängis tuntud keelpillikvartett „Chordos“ Onutė Narbutaitė, Nomeda Valančiutė

Gerhard Locki foto

Eesti muusikateadlased Vilniuse konverentsi aegu Gediminase prospektil, vasakul Leedu Muusikaakadeemia hoone: (vasakult) Mart Humal, Hans-Gunter Lock, Geiju Rohtla, Toomas Siitan ja Kristel Pappel.

ja Raminta Šerkšnytė kammermuusikat, Narbutaitė teost mängiti spetsiaalselt külalistele, selle esmaesitus toimus paar päeva hiljem nüüdismuusikafestivali „Gaida” raames.

Teisel päeval, 22. oktoobril toimus **Ruta Gaidamavičiūtė** (Leedu) ettekanne „Interpretatsioonid helilooja loomingus (Vidmantas Bartulise muusika näitel)”. Oma stiili pidevalt muutvat Bartulist interpreteeris ta kui postmodernset heliloojat. **Audronė Žiūraitytė** (Leedu) näitas oma ettekandes „Onutė Narbutaitė teoste retseptioon: Euroopa ja Ameerika Ühendriigid avastavad leedu heliloojaid” Narbutaitė muusika menu viimaste aastate Leedu ja rahvusvahelise ajakirjanduse peeglis, rõhutades selle muusika kommunikatiivsust ja universaalsust. Ka **Baiba Jaunslaviete** (Läti) ettekanne „Polüstilisika Pēteris Plakidise muusikas” tutvustas ühe oma maa helilooja loomingut, kelle klassitsistlik-romantiline ja rahvamuusikast

inspireeritud dramaatilis-lüüriline muusika on väga isikupärane. **Haiganus Preda-Schimek** (Austria/Rumeenia) rääkis teemal „Stiilide segunemine, rahvamuusika ja ajalooline analüüs: mõtisklus austria heliloojate tegevusest XIX sajandi Ida-Euroopas”. Ta näitas, et Austria ja Ida-Euroopa vahel toimus kahepoolne muusikute vahetus, kusjuures mõlemad teed pidi võisid muusikud jõuda laiema tunnustuseni. **Hartmut Krones** (Austria) küsis oma ettekandes „Kuidas on õige interpreteerida Viini koolkonna muusikat? (Schönberg, Berg, Webern)”. Intrigeeriva küsimuse eesmärk oli pöörata tähelepanu asjaolule, et näiteks Schönberg ja Webern esitasid oma ja teiste autorite teoseid omal ajal väga emotsionaalselt (*rubato*’de, vaba rütmiga, ekspressionistlikult). Selline esitus on vastuolus hiljem üldlevinud akadeemilise ja range interpretatsiooni ning analüüsidega. Krones näitas Viini koolkonna muusika lähedust kõnelaadsel väljendusel (*Sprachlichkeit*) ja aval-

das soovi, et ka analüütilises lähenemises nimetatud koolkonna muusikale rõhutataks rohkem emotsionaalset aspekti. **Tiina Koivisto** (Soome) võrdles oma ettekandes „Weberni muusika tõlgendustest ja mõjudest“ Weberni muusika erinevaid interpretatsioone (heliloojate, teoreetikute-analüütikute poolt). Viimased ulatuvad totaalse serialismi otsimisest (Darmstadt koolkonna poolt) mitmete teiste tänapäeva analüüsimeetoditeni. Näitena nimetas Koivisto ka inglise nüüdishelilooja Brian Ferneyhough' („uuskeerukuse“ esindaja) muusikat, kelle loomingus asendab nooti kui struktuurilist põhielementi heli kõikide kõlakomponentide kasutamine. **Maris Männik-Kirme** tutvustas Eesti ja Soome muusikasuhteid enne Teist maailmasõda („Muusikakriitika kui muusika retseptiooni ajalugu: eesti muusikast Soomes enne aastat 1940“). **Zane Gailite** (Läti) rääkis teemal „Erinevad retseptioonid – erinevad teosed? (Jāzeps Vitolsi instrumentaalmuusika retseptioon esimese vabariigi ajal, 1918 – 1940)“. Viimasena tutvustas artikli autor eesti aktuaalset nüüdismuusikat.

Kolmandal päeval, 23. oktoobril tutvustas **Primož Kuret** (Sloveenia) istria muusikat kui Euroopas ainulaadset rahvamuusikat. **Judita Žukienė** (Leedu) rääkis Vladas Jakubėnase kammermuusikast ning **Jūratė Landsbergytė** (Leedu) kõneles teemal „Modernismi kriis ja alternatiivide otsimine leedu muusikas XX sajandi keskel“. **Eglė Gudžinskaitė** (Leedu) tutvustas leedu nüüdismuusikat. Sama optimismi, mida väljendas esimesel päeval ka Avramecs läti muusika hetkearengu suhtes, oli tunda ka leedu nüüdismuusika esitlemises. Traditsioonilisemate väljendusvahendite kõrval on Eestis, Lätis ja Leedus just elektronmuusika areng viimasel ajal eriti kiire ja põnev.

Posterettekannete autorid olid **Yayoi Uno Everett** (Jaapan/USA), **Rimantas**

Janeliauskas (Leedu), **Rita Nomicaitė** (Leedu), **Lutz Lesle** (Saksamaa), **Rima Povilionienė** (Leedu) ja **Lina Navickaitė** (Leedu).

Balti muusikateadlaste konverents rahvusvahelises kontekstis

1996. aastal kirjutas Mart Humal: „Balti muusikateadlaste konverentside 30aastasele ajaloole tagasi vaadates võib eristada nende kaht põhifunktsiooni (...). Esiteks on neil olnud ajas muutuv, kuid tagasivaatavalt hindamatu väärtus meie Balti identiteedi ja solidaarsuse alalhoidja ja arendajana. Samal ajal on need olnud peamiseks auditooriumiks, mille ees oleme aastakümneid üksteisele tutvustanud oma muusikateaduse ja heliloomingu parimaid saavutusi. Hoolimata erialade ja uurimisvaldkondade mitmekesisusest, on meid alati ühendanud mure oma maade heliloomingu saatuse pärast, soov, et minevikus ja kaasajal loodud väärtused leiaksid väärilist hindamist ja mõistmist nii omal maal kui väljaspool. Põhihuvi kajastub ka konverentside temaatikas – esialgu varjatuna ametliku ideoloogia fraaside taha, edaspidi aga üha selgemalt ja avalikumalt.“¹¹

Tänapäeva Eesti, Läti ja Leedu iseisvas ja avatud ühiskonnas on muusikaelu ja muusikateadus tihedalt seotud rahvusvaheliste arengutega sel alal, eelkõige tänu rahvusvahelistele muusikafestivalidele ja konverentsidele. Balti konverentsi eripäraks võib pidada kolme maa muusikateadlaste tihedat koostööd ja sõprust, mis on minu teada sellisena Euroopas ainulaadne. Hoolimata aastast aastasse vahelduvatest teemadest on konverentside üheks põhiosaks jäänud enamasti oma maa nüüdismuusika uurimine ja tutvustamine; ka see traditsioon on maailma muusikateaduses ainulaadne. Kui nõukogude ajal olid need konverentsid eelkõige Balti muusikateadlaste omavaheliseks fooru-

miks, siis nüüd on eestlaste, lätlaste ja leedulaste pilk suunatud pigem laia maailma. Uuel sajandil võib nende konverentside üks eesmärk olla tutvustada väliskülalistele Baltimaade muusikat, muusikaelu ja muusikateadust. Sellise konverentsi muudab rahvusvaheliselt huvitavaks just nüüdismuusika suur osa, mida muusikateaduse konverentsidel üldiselt vähem käsitletakse. Balti muusikateaduse konverentside pikaajaline traditsioon väärib Euroopas omaette tähelepanu, kõrvuti iga maa oma heliloomingu ja muusikaeluga.

Kommentaariid:

¹38. Balti muusikateaduse konverents „Musical Work: Boundaries and Interpretations“, pühendatud leedu helilooja ja muusikakriitiku Vladas Jakubėnase (1904–1976) 100. sünniaastapäevale, 21.–23. oktoober 2004, Leedu Heliloojate Maja, Vilnius.

² Vrdl Music of The Twentieth Century Within The Horizons of Musicology (selected papers of the 29th and 32th conference of Baltic musicologists in Vilnius 1995 and 1998), Lithuanian Composers' Union, Vilnius, 2001, lk 7, 250–252.

³ Vt Mart Humal, Kolmkümmend Balti muusikateadlaste konverentsi, „Kultuurimaa“ 16. X 1996, lk 6 (Humal 1996); Mart Humal, Thirty conferences of Baltic musicologists: some recollections and results, Music of The Twentieth Century Within The Horizons of Musicology, Lithuanian Composers' Union, Vilnius, 2001, lk 250–252 (Humal 2001).

⁴ Aastatel 1967–1996 peeti konverentsidel kokku 344 ettekannet 153 autorilt, mille päritolumaad olid Leedu (54), Läti (48), Eesti (27), Venemaa (5), Rootsi ja Saksamaa (3), Taani, Soome ja Ukraina (2), Ameerika Ühendriigid, Austria, Inglismaa, Norra, Poola, Slovakkia ja Valgevene (1) (Humal 1996: 6). Aastail 1997–2000 peeti 55 ettekannet, mille autorid olid Lätist (17), Leedust (15), Eestist (7), Saksamaalt (6), Venemaalt (4), Soomest (2) ja mõned ka Rootsist, Sloveeniast ja Ukrainast (Humal 2001: 251).

⁵ Vt Gerhard Lock, Vilnius, 18.–21. Oktober 2001: 35. Konferenz der Musikwissenschaft-

ler des Baltikums. Deutsch-baltische musikalische Beziehungen: Geschichte—Gegenwart—Zukunft, „Die Musikforschung“, 2002, 2. v, lk 186–187. Ettekanded on avaldatud kogumikus: Audrone Žiuraitytė und Klaus-Peter Koch (Hrsg.), Deutsch-baltische musikalische Beziehungen: Geschichte—Gegenwart—Zukunft. Bericht über die 35. Konferenz der Musikwissenschaftler des Baltikums in Vilnius, 18.–20. Oktober 2001, Edition IME (Reihe 1, Bd. 11), Sinzig: Studio, 2003.

⁶ Institut für deutsche Musikkultur im östlichen Europa (IME) e.V. Bonn. Esinejaid oli Saksamaalt (7), Leedust (6), Eestist (5), Lätist (4), Venemaalt (1). Eestist: Mart Humal, Hans-Gunter Lock, Kristel Pappel, Geiu Rohtla, Toomas Siitan.

⁷ 36. Balti muusikateaduse konverents „Musicology in Transition? — Negotiating Generations“, 11.–13. okt 2002, Eesti Muusikaakadeemia, Tallinn. Osavõtjaid oli Eestist (4), Lätist (4), Leedust (2), USAst, Saksamaalt ja Soomest (1). Eestist: Jeffers Engelhardt, Maris Männik-Kirme, Urve Lippus, Hans-Gunter Lock.

⁸ 37. Balti muusikateaduse konverents „National Culture and Globalisation“, 23.–25. oktoober 2003, Läti Heliloojate Liit, Riia. Osalesid muusikateadlased Leedust (4), Lätist (4), Eestist (3), Prantsusmaalt ja Rootsist (1). Eestist: Urve Lippus, Gerhard Lock, Geiu Rohtla.

⁹ Vrdl Audronė Žiuraitytė konverentsi teeside kogumiku eessõnas (lk 10).

¹⁰ Michael Spitzer. Music and Metaphorical Thought. University of Chicago Press, Chicago, 2004.

¹¹ Humal 1996: 6.